

***THE CONTRIBUTION OF RELIGIOUS CALENDARS TO THE IDENTITARY
CONSTRUCTION OF THE GRECO-CATHOLIC CONFESSION***

**Antonina Silvia Frandeu Andone, PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu
Mureş**

Abstract: The inter-war Greek-catholic community intensely promoted its convictions in the press whose target were the villages' masses. The religious calendars, published mostly in Blaj, were the main instruments of dissemination of identity values, most of the time blended with national ones. The great advantages of the unification with Rome (superior civilization, the unification in belief with the West latin people) were reasons for the Greek-catholic Romanians to support the unification of all the Romanians with Rome, once the unitary national state was formed..

The popularization among readers of bright figures of the past, who kept alive the ideals of the confession from which they raised, was meant to revive the Greek-catholic believers' feelings of belonging to a Church actively involved in the life of their nation.

Keywords: Greek-catholic community, confessional identity, religious calendars, inter-war period, cultural profiles

Pentru reprezentanții Blajului era foarte clar că poporul român este un popor latin care a devenit creștin la umbra Romei, această legătură fiind ruptă odată cu creștinarea bulgarilor în rit răsăritean. În concepția lor bulgarii ne-au forțat să adoptăm haina ortodoxismului slav, aruncându-ne în Orientul mistic și „tembel”, departe de Apusul civilizat. O revenire parțială la matca firească a neamului s-a produs cu prilejul „Sfintei Uniri” din 1700. Marile binefaceri ale unirii cu Roma (civilizație superioară, unirea în credință cu popoarele latine din Apus) erau argumente pentru greco-catolicii români să susțină unirea tuturor românilor cu Roma, acum, când statul național unitar se formase. Argumentele acestei uniri nu erau prin urmare teologice, ci de natură culturală și politică, finalitatea constând în ridicarea pe o treaptă superioară a națiunii române. Mai mult, naționalismul greco-catolic preconiza, prin vocea unora din reprezentanții săi, existența unui patriarhat românesc cu caracter autonom și nu o dependență directă de papă, fapt care rezolva, în viziunea lor, două aspecte importante: menținerea unei identități românești și, în același timp, integrarea în comunitatea catolică mondială¹.

Aceste idei sunt reflectate în calendarele religioase din perioada 1918-1948, în articole cu vădit caracter identitar profesional și național. Articolul preotului profesor Ioan Vultur „Binefacerile Unirii cu Roma”² este grăitor în acest sens. Autorul aduce în sprijinul disertației sale argumente ale unor importanți oameni de cultură pe care-i consideră „cei mai mari învățați ai noștri”. Sunt amintiți: Dimitrie Onciul, I. Nistor, Augustin Bunea, A.D. Xenopol, Augustin Scriban, Nicolae Iorga, E. Panaitescu, Vasile Pârvan și alții.

Augustin Bunea este cel care evidențiază situația în care ajunsese Biserica românească din Ardeal și anume: „calvinească în credință și orientală în rit”. Mai mult, Părintele canonic Ioan Georgescu descrie Biserica românească dinaintea unirii religioase cu

¹ Vezi Ioan Marcu, *Biserica română*, Satu Mare, 1883, 14 p.; *Schisma românească sau „Unirea cu Roma”*, Sibiu, 1921, p. 38-53; Virgil Pop, *Glăsuț unirii*, Petroșani, 1911, 20 p; Idem, *Chestia unirii bisericilor*, Timișoara, 1908; M. Theodorian-Carada, *Unirea bisericilor*, Galați, 1928, 20 p; *Apărarea creștinismului prin unirea bisericilor*, prelucrare după P. Nicolae Franco, preot unit, de dr. Victor Bojor, Gherla, 1926, 378 p.

² *Calendarul dela Blaj pe anul 1943*, Tipografia Seminarului Teologic Blaj, p.61

Roma ca pe „o ruină” iar „naționalitatea noastră amenințată cu moartea din partea calvinismului maghiarizator”³.

Cel mai important beneficiu al unirii cu Roma este în viziunea lui A.I.I.Lapedatu cel cultural iar Sextil Pușcariu a considerat acest moment „minunea resurecțiunii poporului român”. Refacerea legăturilor cu Biserica Romei nu era văzută doar ca o chestiune administrativă, culturală și națională, ci mai ales harică, spirituală, asumată de vlădici neînfricați, devotați națiunii și Bisericii. O enumerare a celor mai vrednici episcopi greco-catolici și a principalelor lor realizări vine să întărească pledoaria apologetică a catolicismului.

Prin Unire situația clerului greco-catolic s-a schimbat radical: de la starea de iobagi cu puțină școală la statutul de studenți ai marilor școli din Apus. Primele școli românești amintite în acest context sunt cele din Blaj, Beiuș și Năsăud înființate de Biserica unită cu Roma și abia după o sută de ani s-au deschis la Brașov școli de către ortodocși, susține autorul articolului. Naționalizarea școlilor din Moldova, Bucovina și Muntenia, la care și-au adus contribuția preoți-profesori și elevi ai Blajului, este un element în plus datorat Bisericii Unite.

Nu este omis nici domeniul lingvistic, accentuându-se rolul covârșitor al Bisericii greco-catolice în înlocuirea alfabetului cirilic cu cel latin, menționându-se în acest sens cărțile bisericești și școlare tipărite la Tipografia Seminarială din Blaj. Tot aici se precizează fondatorii presei românești din Ardeal: Timotei Cipariu și George Barițiu.

Intruducerea oficială a limbii române ca limbă de cult în anul 1700, reformarea vieții călugărești, participarea activă la toate evenimentele mari ale românilor din Ardeal sunt alte argumente aduse de autor în sprijinul pledoariei sale „pentru Unirea tuturor”, exprimându-și totodată regretul că românii ortodocși n-au înțeles avantajele și legitimitatea acestei uniri.

Articolele de acest fel erau menite să reînvie sentimentele apartenenței confesionale, să mențină viu focul trăirilor naționale pentru ca cei vizați, cititorii greco-catolici, să nu-și uite trecutul și să fie convinși de rolul important jucat de Biserica lor în viața națiunii.

Calendarele greco-catolice își educă credincioșii să lectureze cărțile editate de tipografia gazetei „Unirea Poporului” sau de cea a Seminarului de la Blaj publicând în paginile acestora titlurile disponibile însoțite de scurte prezentări și prețurile aferente.

Rubrica „Cărți pentru popor”⁴ așadar a constituit una dintre cele mai mobilizatoare pârgii în angrenarea spirituală și culturală a credincioșilor greco-catolici.

Din dorința de a conștientiza în permanență publicul cititor de însemnătatea presei confesionale redactorii calendarelor considerau bine venite articolele care să abordeze direct această problemă. În 1944 „Calendarul de la Blaj” face o trecere în revistă a ziarelor și revistelor catolice, fie ele de rit oriental sau apusean, îndemnându-și cititorii să-și procure cât mai multe dintre ele.

Articolul propriu-zis „Presa noastră” își propunea să atingă exact aceea coardă a trăirii creștine, a apartenenței confesionale, a identității confesionale prin impunerea ca datorie sacră a oricărui bun credincios susținerea necondiționată a acestor instrumente de propagandă confesională: „Datoria credincioșilor catolici ...este să sprijinească presa catolică, să o citească, să o răspândească, să-i câștige cât mai mulți abonați și reclame, să o ceară pretutindenea, cu un cuvânt să se intereseze de ea de aproape, în toată vremea și pretutindeni”⁵.

Tonul articolului este imperativ și solicită confesionalilor loialitate în ceea ce privește presa catolică: „Să nu fie nici un credincios de al Bisericii noastre care să nu citească cel puțin una, dacă nu două ori chiar mai multe, dintre aceste publicațiuni. Un ziar și o revistă ar trebui să citească fiecare credincios care știe citi și scrie”⁶.

³ idem, p.62

⁴ *Calendarul dela Blaj pe anul 1925*, Tipografia Seminarului Teologic Blaj, nu este marcată pagina

⁵ *Calendarul dela Blaj pe anul 1944*, Tipografia Seminarului Teologic Blaj, p.79

⁶ idem, p.79.

Profesorul Teodor Seiceanu, rezultat al școlii românești interbelice, format după tiparul marilor spirite ale vremii, de talia lui Nicolae Iorga, Simion Mehedinți, Constantin C.Giurăscu sau Dimitrie Gusti, pe care-i avuse profesori la Universitatea București, elaborează texte pătrunse de fiorul atașamentului de valorile naționale cărora le conferă statut suprem: țara, neamul, glia.

Prezența pe front a autorului în momentul redactării acestui articol, atribuie cuvintelor o încărcătură aparte și capătă o dată în plus o forță căci ele se adăpau din curajul și durerea atâtor bărbați gata de jertfă pe altarul patriei.

Evocarea trecutului într-un prezent zbuțuit aduce în memoria colectivă figuri luminoase ale înaintașilor „ce ne-au purtat destinul pe cele mai înalte culmi ale neamului românesc”.⁷ Autorul vede, ca pe o datorie puternic ancorată în destinul unui popor, grija față de trecut. Precum un individ se interesează de părinți și strămoși, tot așa se cuvine, prin extrapolare, ca un popor să nu-și uite strămoșii. Transpunerea plastică a acestei legături organice cu cei dinainte și cu cei ce vor veni o regăsim în propoziția ce urmează: „Noi suntem doar o verigă dintr'un lanț nesfârșit, ce ne leagă de înaintași ca și de urmași.”⁸ Cunoașterea istoriei neamului este considerată un act de pietate dar și o sursă de refacere a energiilor pentru a putea privi viitorul întăriți sufletește și încrezători.

Sentimentul de apartenență la glia străbună este atât de pătrunzător căci pământul care-și luase tributul de jertfă („dat din belșug cu sângele nostru și hrănit cu carnea și oasele înaintașilor noștri”) rămăsese moștenire generațiilor următoare.

Conturarea unor portrete culturale greco-catolice aduce în atenția cititorilor viața și activitatea unor reprezentanți de seamă ai comunității religioase respective.

Profiluri culturale greco-catolice

Ion Agârbiceanu

Împlinirea a șaizeci de ani de existență a părintelui Ion Agârbiceanu oferă redacției prilejul de a scrie un articol omagial închinat acestuia, punându-se accent pe activitatea sa care a gravitat în jurul Blajului – fie ca elev sau mai târziu ca prefect de studii la Seminarul Teologic.

Mai apoi, după primul război mondial, se pomenește activitatea sa de redactor-șef la ziarul „Patria” și la revista „Transilvania” din Cluj.

Ca și cleric își îndeplinește misiunea pastorală în parohiile Bucium-Șasa, Orlat, Cluj și Sibiu. Ocupă funcțiile de protopop și mai târziu de canonic al Episcopiei Gherla-Cluj. A fost membru în Sfatul Național al Ardealului și deputat în parlamentul țării iar meritele sale artistice l-au propulsat ca secretar al „Astrei” și ca membru al Academiei Române.

Activitatea sa literară a debutat în anii pe când era elev la Blaj, creațiile sale fiind publicate în ziarul „Unirea” de la Blaj. Scriitor prolific, cu o operă de peste 60 de volume, Agârbiceanu este recomandat cititorilor ca un scriitor care a scris în „graiul curat și dulce al poporului românesc din Ardeal” „,Oricine poate citi cu ușurință cărțile Păr. Agârbiceanu, fiind pline de farmec și pe'nțeleșul tuturor. Din întreg scrisul său se desprinde o dragoste sinceră pentru cei mulți și nenorociți, fiind un adânc cunoscător al vieții românești din Ardeal și un mare povestitor. Oamenii din scrierile sale sunt simpli și cinstiți, oameni din satele și orașele ardelene, harnici și iubitori de Dumnezeu și dreptate, plini de griji și frământați de necazurile vieții cu care luptă pentru a le birui. Toate scrierile sale sunt profund creștine, pline de învățături și având un caracter moral și național.”⁹

⁷ idem, p.58

⁸ idem, p.58

⁹ T.Seiceanu, *Părintele Ion Agârbiceanu- la 60 de ani în Calendarul dela Blaj, 1943*, Tipografia Seminarului Teologic Blaj, p.72

Câteva dintre numeroasele sale publicații sunt enumerate spre informarea publicului cititor: „Legea trupului”, „Legea minții”, „Arhanghelii” (care evocă viața școlilor blăjene), „În întunec”, „Chipuri de ceară”, „Ceasuri de seară”, „În clasa cultă”, „Dela țară”, „Două iubiri” etc.

Articolul aniversar se încheie cu urări pentru cel ale cărui roade spirituale au adus „mărire” neamului omenesc.

Prezentarea preotului-scriitor Ion Agârbiceanu în paginile calendarului nu putea fi trecută cu vederea de autorul însuși, atâta vreme cât era un om de presă, care avusese tangență în copilărie cu ziarele și revistele populare la care era abonat tatăl său, și pe care le citea și el cu plăcere.

Mai mult, calendarele vor publica fragmente din opera sa făcând astfel accesibile și sătenilor scrierile cu tematică religioasă el fiind, în multe privințe, exponentul Transilvaniei căreia i-a simțit din plin frământările, istoria, dimensiunea morală. Exemple în acest sens: „Solomon împărat” (apărută în „Calendarul dela Blaj” pe anul 1931), „Porțile iadului nu o vor învinge”(Calendarul „Viața creștină”, 1948).

Iuliu Moisil

Este unul dintre „oamenii cari fac cinste bisericii noastre” spune un articol publicat în 1944 cu ocazia alegerii cărturarului între membrii Academiei române. Redactorii își exprimă întreaga admirație pentru cinstea acordată celui care și-a închinat întreaga viață muncii cărturărești.

Câteva date biografice creionează un portret succint al acestui vechi dascăl al Ardealului „iubitor de tot ce este bun și frumos, cinstitor de lege și neam”.¹⁰

Itinerarul său biografic pornește în 1859 din Năsăud unde își începe studiile pentru a și le definitiva la Politehnica din Viena. Profesor la Slatina și Tg-Jiu, director al Muzeului pedagogic al Casei Școalelor, Iuliu Moisil se întoarce în Năsăudul natal unde înființează un muzeu și-și continuă activitatea și după ieșirea la pensie.

Virgil Șotropa

Omagiat în același articol ca proaspăt membru al Academiei Române, profesorul Virgil Șotropa avea aceleași origini ca și Iuliu Moisil dar și-a desăvârșit educația la Budapesta. A avut o bogată activitate publicistică precum și una literară și culturală pe măsură. A fost membru al secțiunii istorice a „Astrei” și membru al Institutului de Geografie.

Apartenența sa la comunitatea creștină greco-catolică era un motiv în plus de apreciere din partea confrăților săi, și de aceea cei doi profesori menționați mai sus sunt elogiați călduros, urânduli-se încă ani mulți de activitate în slujba culturii și a neamului.

Gheorghe Șincai

Celendarele de la Blaj își făceau o datorie de onoare în a pomeni „vieți și fapte apuse demult, care formează trecutul de mândrie al Blajului.”¹¹

Blajul, în viziunea autorului, spre deosebire de alte orașe mai moderne, mai civilizate, cu arhitectură mai impunătoare ori dezvoltate industrial, se impunea în primul rând prin istoria sa bogată, prin personalitățile culturale, spirituale ori politice care și-au pus sufletul pentru neam.

¹⁰ *Oamenii cari fac cinste bisericii noastre* în *Calendarul dela Blaj*, 1944, Tipografia Seminarului Teologic Blaj, pp.60-61

¹¹ Sever Barbu, „ *Un luceafăr rătăcitor: Gheorghe Șincai*” în „*Calendarul dela Blaj*”, 1944, Tipografia Seminarului Teologic Blaj, p.37.

Ideea de identitate confesională se contopește cu cea națională căci Blajul este văzut ca un tărâm fertil și roditor al marilor realizări ale românilor, de aici pornind mulți învățați și oameni providențiali pentru destinul neamului românesc. Sub oblăduirea „zidirilor mărunte” ale orașului, dar purtând povara atâtor decenii încărcate de istorie, „s-a desfășurat o muncă sfântă, pentru luminarea și descătușarea unui neam robit și chinuit”. Lupta de promovare a românității capătă valențe spirituale căci cele două identități se împletesc organic în ființa românilor. Umbrele trecutului stau mărturie: „șiraguri de cărțurari și luptători”, „mucenici ai slovei și ai credinței, cu sufletul ars de văpaia iubirii de neam”.¹²

O figură emblematică, „un luceafăr al redeșteptării culturale” care și-a legat destinul de viața Blajului a fost Gheorghe Șincai. Cititorii puteau afla povestea vieții și activității acestui ilustru transilvănean redată pe larg în paginile calendarului greco-catolic din 1944.

Încă de la început este evidențiat paradoxul destinului său: „unul care s’a ridicat sus de tot, în cultura românească, prin strălucirea minții sale, dar care s’a împărțit de cel mai amarnic destin în viață: destinul pribeagului și al prigonitului.”

Este născut pe plaiuri mureșene, în Șamșud, dar are origini în Șinca Făgărașului, de unde și numele său. Prima parte a vieții sale stă sub semnul studiului. Studiază la școala din sat, apoi la Târgu Mureș, la Cluj și Bistrița. Distingându-se, este trimis în 1773 la Blaj, iar după un an, la vestitele școli de la Roma, unde studiază teologia, filosofia și istoria românilor. Grație cardinalului Ștefan Borgia are acces la arhivele documentare și cu acest prilej cercetează documentele care aveau să-i furnizeze informații pentru cartea sa de căpătâi „Cronica Românilor și a mai multor neamuri”.

Șincai părăsește Roma după cinci ani și pleacă la Viena pentru a realiza împreună cu Samuil Micu o „mare gramatică românească”. Adună și aici materiale pentru cartea sa după care se întoarce la Blaj, unde primește funcția de director și inspector al școalelor românești din Ardeal. În această calitate scrie cărți și înființează peste 300 de școli comunale. Această perioadă este descrisă ca fiind „epoca cea mai bogată din viața marelui învățat ardelean”.¹³

Vremurile tumultuoase din Ardeal l-au prins pe Gheorghe Șincai în freamătul lor. El se numără printre apărătorii vehemenți ai vieții și libertății românilor pe acest pământ în momentul în care plângerea învățaților români la curtea de la Viena, „Suplex libellus Valachorum”, este aspru criticată de dușmanii neamului. Oprit de cenzură, el nu-și poate tipări răspunsul la aceste critici, dar continuă lupta cu prețul pierderii slujbei sale și a libertății. Astfel a început pentru el o viață de pribeag prin Ardeal. Între timp mai lucrează ca instructor al copiilor contelui Daniel Vass, secretar al învățatului Kovachich la Buda, cenzor și corector al cărților românești din tipografia de acolo. După îndelungi pribegiri cu cărțile în spate, Șincai și-a aflat sfârșitul în Slovacia, la curtea conților Vass.

Sever Barbu își exprimă regretul pentru faptul că posteritatea păstrează într-un con de umbră amintirea vastei personalități culturale a lui Gheorghe Șincai, școala acordându-i prea puțin interes.

Destinul său cultural s-a mulat perfect peste cel al țării din aceea vreme pentru că neamul „avea mare lipsă de cărțurari”, ducând o muncă de apostolat în luminarea poporului „înainte de a veni biruința definitivă, lumina cea mare” - unirea tuturor românilor.

Cu atât mai mult este apreciat faptul că activitatea cărțurarului Gheorghe Șincai a fost începutul unei întregi mișcări culturale și literare care s-a răspândit și-n celelalte provincii românești.

Expunerea unui astfel de profil în calendare nu putea decât să însuflețească pe cei care lecturau acest tip de publicații, să le întărească conștiința apartenenței naționale și

¹² Sever Barbu, „Un luceafăr rătăcitor: Gheorghe Șincai” în „Calendarul dela Blaj”, 1944, Tipografia Seminarului Teologic Blaj, p.37.

¹³ ibidem, p.39

confesionale, chiar dacă de la moartea sa trecuseră 128 de ani iar de la publicarea integrală a „Cronicii” 91 de ani. Cel care a tipărit-o, omul de cutură August Treboniu Laurian, a spus: „cât timp nu va fi publicată, Românii nu vor avea istorie”.

Bibliografie:**Lucrări speciale:**

- Bojor, Victor, *Apărarea creștinismului prin unirea bisericilor*, prelucrare după P. Nicolae Franco, preot unit, Gherla, 1926;
- Ciuhandu, [Gheorghe](#), *Schisma românească sau „Unirea cu Roma”*, Sibiu, 1921;
- Marcu, Ioan, *Biserica română*, Cu literele Presei Libere, Satu Mare, 1883;
- Pop, Virgil, *Glasul unirii*, Petroșani, 1911;
- Idem, *Chestia unirii bisericilor*, Timișoara, 1908;
- Theodorian-Carada, M., *Unirea bisericilor*, Galați, 1928;

Publicații

- Calendarul dela Blaj pe anul 1925*, Tipografia Seminarului Teologic Blaj
- Calendarul dela Blaj pe anul 1943*, Tipografia Seminarului Teologic Blaj
- Calendarul dela Blaj pe anul 1944*, Tipografia Seminarului Teologic Blaj